

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

ANALÝZA MLUVENÉHO PROJEVU MODERÁTORA

JANA KRAUSE

Bakalářská práce

Petra Duchečková

Vedoucí práce: Mgr. Kamil Kopecký, PhD.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci dne

.....

Podpis

Mé poděkování patří především vedoucímu bakalářské práce panu Mgr. Kamilovi Kopeckému, PhD. za odborné vedení, připomínky k danému tématu a stylistické úpravy.

Děkuji také i svým blízkým za podporu při psaní této práce.

OBSAH

Úvod	1
1. Lexikologie	2
1. 1. Slovní zásoba a složky češtiny	2
1. 2. Složky češtiny	3
1. 3. Slovní zásoba vymezená expresivním příznakem	4
1. 4. Metafora, metonymie a synekdocha	4
1. 4. 1. Metafora	4
1. 4. 2. Metonymie	5
1. 4. 3. Synekdocha	5
1. 5. Vztahy mezi slovy	5
1. 5. 1. Hyperonyma a hyponyma	5
1. 5. 2. Homonyma a paronyma	6
1. 6. Synonyma, antonyma a polysémie	7
1. 6. 1. Synonyma	7
1. 6. 2. Antonyma	7
1. 6. 3. Polysémie	8

2. Zvláštnosti výpovědi	9
2. 1. Modifikace výpovědi	9
2. 2. Slova mimo větnou vazbu	10
2. 3. Vycpávková slova	11
2. 4. Nepravé věty vedlejší	11
2. 5. Nevhodný pořádek ve větě	11
3. Rétorika	12
3. 1. Historie rétoriky	12
3. 2. Řeč a komunikace	13
3. 2. 1. Řeč	13
3. 2. 2. Stavba projevu	14
3. 3. Hlavní řečnické útvary	15
3. 3. 1. Přednáška	15
3. 3. 2. Referát	15
3. 3. 3. Diskusní příspěvek	16
3. 3. 4. Panelová diskuse	16
3. 3. 5. Interview a tisková konference	16
3. 3. 6. Slavnostní proslovy	17
3. 3. 7. Řeč politická	17
3. 4. Televizní vystoupení	17
3. 5. Neverbální komunikace	18
3. 6. Asertivní jednání	20

4. Jan Kraus. Uvolněte se, prosím.	21
4. 1. Jan Kraus – životopis	21
4. 2. Uvolněte se, prosím.	21
4. 3. Další pořady tohoto druhu u nás i v zahraničí	22
4. 3. 1. Mr. GS	22
4. 3. 2. Sed'em	22
4. 3. 3. Všechnopárty	22
4. 3. 4. Pustit žilou	23
4.4. David Letterman's show	23
5. Praktická část	24
5. 1. Slovní zásoba a styl mluvy	24
5. 2. Gesta a mimika	28
Závěr	34
Přílohy	
Seznam použité literatury	

Úvod

Sledování televize patří k hlavní způsobům trávení času dnešní populace. Mnoho informací se lidé dozvídají právě prostřednictvím TV. Je tedy důležité podávat nejen pravdivé zprávy o dění, ať už to je v podobě late night show nebo televizního zpravodajství, ale také způsob komunikace s diváky, mluvené slovo, připravenost a použité výrazy moderátorů. Některé jazykové prostředky jsou nevhodné, některé se dají použít jen někde a některé jsou použitelné v jakémkoliv druhu pořadu.

Toto téma jsem zvolila ze dvou důvodů. Zaprvé pořad Uvolněte se, prosím patří mezi moje oblíbené a za druhé Jan Kraus je velmi originální moderátor na naší moderátorské domácí scéně. Jeho svérázný ironický humor, znalost poměrů v Čechách a myslím, že celkem atypická talk show, je příjemným zpestřením pátečních večerů pro mnohé diváky.

Jeho mluvený projev je hlavním tématem mé práce. Je originální a těžko zaměnitelný. Budu se zabývat nejen verbální a neverbální interakcí mezi ním a hosty, ale i dalšími podobnými pořady. Hlavní metodou mého výzkumu bude sledování pořadu. Následně se pokusím objektivně charakterizovat typické rysy této moderátorské osobnosti. K teoretické části jsem použila odbornou literaturu a některé internetové zdroje, které jsou uvedeny na konci mé práce.

1. LEXIKOLOGIE

Lexikologie je jazykovědná disciplína. Zabývá se slovní zásobou. Základní jednotkou zkoumání lexikologie je slovo a jeho stavba, původ a charakter. Důležitá je i expresivita slova, která může být obsažena přímo ve slově nebo až v celé výpovědi. Všemi těmito jevy se zabývají speciální lexikologické disciplíny. Například *etymologie* se věnuje původu slov, *onomastika* se zabývá vlastními jmény, *lexikografie* má na starosti tvorbu slovníků, *onomaziologie* je nauka o pojmenování. *Dialektologie* také souvisí s lexikologií. Zkoumá nářečí neboli dialekty. Předmětem zkoumání *frazeologie* jsou ustálená slovní spojení.

Mluvený projev je realizován spisovnou a nespisovnou výslovností. Tou se zabývá *ortoepie*. *Derivologie* je nauka o tvoření slov.

1.1.Slovní zásoba a složky češtiny

Každý jazyk má určitou slovní zásobu, ta je buď *pasivní* nebo *aktivní*. Aktivní obsahuje slova, která člověk používá během každodenní komunikace. Pasivní slovní zásoba jsou slova, jež člověk zná, ale nepoužívá je. Slovní zásoba středoškoláka je okolo 50 000 slov. Slovní zásobu tvoří *jádro* a *periférie*. Jádro slovní zásoby se skládá z nejčastěji používaných slov. Do periférie patří například *historismy* (knecht = pacholek) a *archaismy* (švojíř = závoj) Historismy pojmenovávají zaniklé skutečnosti a archaismy jsou pojmenování věcí, které existují, ale máme pro ně již jiný název.

Obohacování slovní zásoby:

- 1) Odvozování (derivace).
- 2) Skládání (kompozice).
- 3) Zkracování (abreviace).
- 4) Přejímání z cizího jazyka a překládání.

1.2.Složky češtiny

Čeština má část spisovnou a nespisovnou. Hovorová čeština je spisovná forma mluveného jazyka. Obecná čeština dialekty, slang, argot, vulgarismy a další jsou formy nespisovného jazyka.

Hovorová čeština

Hovorová čeština je forma spisovného jazyka v mluvené podobě. Liší se od psané formy některými tvary a výrazy. Ty se blíží často k tvarům obecné češtiny a mnohdy stojí mezi ní a hovorovou češtinou.

Příklady: táta – otec, motorka – motocykl, garsonka – garsoniéra, malér – nepříjemnost, můžu, můžou – mohu, mohou, komunisti – komunisté

Obecná čeština

Je to nespisovná forma jazyka. Používá se v běžné komunikaci mezi lidmi. Považuje se za *interdialekt* (nadrážecní). Je hlavně rozšířena na území Čech. Některé prvky obecné češtiny mohou postupně proniknout do spisovného jazyka. Typické pro obecnou češtinu jsou koncovky – ej (*pěknej – pěkný, dobrej – dobrý*).

Nářečí (dialekt)

Je nespisovná forma jazyka, která je typická pro obyvatele určité oblasti. Nejznámější nářečí na Moravě jsou hanácké, moravsko-slovácké, lašské a ještě například slezské.

Příklady: hanácké - mladý - mladé, dýchat – déchat, dívají - hledijou

lašské - mého - mojeho

Slang

Slang je mluva zájmových skupin. Existuje slang studentů, sportovní slang a další. Hranice mezi ním a *profesní mluvou* (dále v textu) není pevně vymezená.

Příklady: bajle, bůro, - pětka jako známka ve škole, říd'a – ředitel školy, housle – finta ve fotbale, hákování – nedovolené bránění hokejkou

Profesní mluva

Profesní mluvu používají pracovníci ve stejném oboru. Ti si navzájem rozumí, ostatní nemusí význam všech slov chápat. Jsou to pojmenování pro věci, které potřebují a používají při svojí práci.

Příklady: *rejža* . *režisér u filmu či divadla*, *činoherák – herec činohry*, *šajdrpáka – řadící páka*, *uběrák – druh hoblíku (želízko má zaoblený břit, pro rychlé hrubé hoblování)*

Argot

Je to takzvaná mluva spodiny, jako jsou prostitutky, zloději a další. Účelem těchto slov je, aby ostatní nezasvěcení nepoznali, o čem se mluví.

Příklady: *káča – kasa*, *trezor*, *čorkařit – krást*, *chlupatý – policisté*

zdroj

1.3. Slovní zásoba vymezená expresivním příznakem

Expresivní vyjádření se liší od neutrálního citovým příznakem. Ten je buď obsažen už ve tvaru slova, nebo dostane význam až ve větě. Příznak může být kladný či záporný. Mezi kladně zabarvená slova patří **familiární slova** (miláček, kočička,...). Další jsou **hypokoristika** neboli domácká slova (Pěťa, mamka, brácha, synátor). **Eufemismy** mají zjemňující funkci. Mají za úkol zastříti nepříjemnou skutečnost (zesnout – zemřít). **Dětská slova** (hačat, papat, bumbat) používají děti nebo dospělí v komunikaci s dětmi. Záporná expresivita je obsažena ve slovech jako jsou **dysfemismy**. Ty mají nepříjemnou událost naopak zvýraznit (chcípnout – zemřít). **Vulgarismy** jsou nadávky (vůl, prase, dobytek, hajzl,...). **Augmentativa** zveličují některé věci (barabizna, psisko,...). Dále sem řadíme i **pejorativa**, což jsou slova hanlivá (špicl, šmelinář,...)

1.4. Metafora, metonymie a synekdocha

1.4.1. Metafora

Metafora je velmi důležitý prostředek jazyka. Jedná se primárně o pojmenování na základě vnější podobnosti. Příkladem může být třeba slovo *mandle*. Název je odvozen od semene mandloně, jehož tvar je právě podobný tvaru mandlí v našem krku.

Druhy metafory:

- tvaru, např. u slov *zub* (ústa – pila), *hřeben* (na česání – hory – drůbeže) apod.;
- barvy u adjektiv *cihlový* (dům – barva), *krvavý*, *růžový*, *vínový*, *sněhový*, *čokoládový* ap.;
- umístění, např. *pata* (část nohy – hory), *hlava* (část těla – sloupu) ap.;
- rozsahu, např. *chloupek*, *kapka* – malé množství, *hromada*, *kupa*, *hora* – velké množství;
- funkce - *hlava* (státu, rodiny), *ručička* (u hodinek).

1.4.2. Metonymie

Jedná se o pojmenování na základě vnitřní souvislosti. Rozlišujeme metonymii *strukturní*, *kontextovou* a *etymologickou*. Strukturní přenáší abstraktní skutečnost na konkrétní pojmenování či činnost (hlídka – hlídání, vláda – vládnout). Kontextová metonymie souvisí s autorem díla či s událostí na nějakém místě (*čtu Čapka*, *poslouchám Bacha*, *bylo to Waterloo*,...). Jména historických osob či literárních postav (*Don Juan*, *Romeo*,...), označení věcí, například fyzikálních jednotek (*ampér*, *watt*,...) patří do etymologické metonymie.

1.4.3. Synekdocha

Jedná se o záměnu části a celku a naopak. Rozlišujeme typy synekdochy *část za celek* (parte pro totum) a *celek za část* (totum pro parte).

Příklady: *část za celek* – *rodná střecha (celý dům)*, *žádost o ruku (o celou dívku)*

celek za část – *tabák (celá rostlina ale použijeme jen část)*, *čaj*

1.5. Vztahy mezi slovy

1.5.1. Hyperonyma a hyponyma

Mezi slovy existuje vztah *nadřazenosti* (hyperonymie) a *podřazenosti* (hyponymie). Hyperonyma jsou slova nadřazená. Například slovo *savec* je nadřazené *člověku*. Hyponyma jsou slova podřazená. *Člověk* je podřazené slovo k *savci*. Další pojem je *kohyponymum*, což je slovo souřadné (*kapr – lín*).

1.5.1. Homonyma a paronyma

Homonyma jsou slova se stejnou formou grafickou i zvukovou, ale různým významem, shoda v jejich formě je náhodná, významy se u nich nedají odvodit jeden z druhého. Rozlišujeme několik typů homonym:

1. Podle původu:

- *homonyma čistě lexikální*, kdy je shoda náhodná (např. *kolej* – stopa kola – ubytovna, *vlna* – na hladině vody – ovčí srst);
- *homonyma slovotvorná*, tvořená homonymním formantem (např. *vinice* – místo, kde se pěstuje vinná réva – žena, která se provinila);
- *homonyma slovnědruhová* (např. *během* – substantivum – předložka, *večer* – subst. – příslovce, *vedle* – příslovce – předložka, *vedoucí* – adjektivum – substantivum).

2. Podle rozsahu:

- *homonyma úplná*, která se shodují ve všech tvarech (např. *zámek* – budova – zařízení na dveřích, *stopka* – část rostliny – dopravní značka – část sklenice);
- *homonyma částečná*, vyskytující se u maskulin životných a neživotných, která se v některých tvarech liší (*los* – zvíře – tiket, *rys* – zvíře – tah ve tváři – výkres)¹.

Pokud se substantiva shodují jen v některých tvarech, jedná se o tzv. homoformy, např. *holení* (1. sg. slova *holení* – 7. sg. slova *holeň*). Homoformy se mohou objevovat i mezi slovními druhy, např. *tři* (číslovka – sloveso), *ženou* (sloveso – 7. sg. slova *žena*).

Dále se můžeme setkat s tzv. nepravými homonymy, kterými mohou být:

- homofony, tj. slova se stejnou formou zvukovou, ale odlišnou grafickou, např. *mýt* – *mít*, *být* – *bít* (ve spisovné výslovnosti), *vézt* – *vést*, *led* – *let*, *vez* – *ves*, *lez* – *les*;
- homografy, které mají stejnou formu grafickou a odlišnou zvukovou, např. *vezme* – 1.pl. rozkazovacího způsobu slovesa *vézt* a 3.sg. oznamovacího způsobu slovesa *vzít*;

¹ Čeština po síti. URL:<<http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/>> (2. 2. 2010)

- mezislovní homonyma, např. *za pět – zapět, má ti – máti, do hry – dohry* apod

Paronyma jsou slova, která se liší jen některým rysem, např. délkou samohlásky (*dal – dál, řad – řád, vina – vína, soli – solí*), a v nedbalé výslovnosti nebo při ztížených akustických podmínkách mohou být považována za homonyma.

1.6. Synonyma, antonyma a polysémie

1.6.1. Synonyma

Synonyma jsou slova souznačná nebo stejnoznačná. Jedno slovo můžeme v některých případech nahradit jiným. Jsme schopni stejnou skutečnost popsat různými slovy a význam se nezmění. To je jedna ze základních vlastností jazyka. Rozdělujeme synonyma *úplná, částečná a pragmatická*.

Úplná synonymie

Úplná synonymie znamená, že dvě slova můžeme téměř vždy zaměnit. Ale i dvojice slov jako *pěkný – hezký, hrozně strašně, zde – tady* se jemně liší například ve frekvenci použití. Za úplná synonyma lze jistě považovat cizí názvy a jejich české ekvivalenty (lingvistika – jazykověda, morfologie – tvarosloví, dislokace – rozmístění). Ale i ty se liší v použití.

Částečná synonymie

Často se částečná synonyma liší jen v použitých stylech a v tom, komu je promluva adresována. Dále se dělí na synonyma *ideografická a pragmatická*.

- ideografická synonyma* – studený – ledový, červený – rudý, zemřít – zahynout
- pragmatická synonyma* – nováček – zelenáč, kouřit – hulit, spát - . hajat

1.6.2. Antonyma

Antonyma jsou slova opačná. Lze si je například představit jako opačné póly stupnice (horký – ledový), těm se říká antonyma polární. Další příklady antonym : den – noc, láska – nenávisť

Lexikální negace – pomocí předpony NE (nalít – nenalít, milovat – nemilovat,...)

1.6.3. Polysémie

Polysémie neboli mnohoznačnost je jedním ze základních znaků jazyka. Znamená to, že jedno slovo označuje více věcí a ty spolu mohou a nemusí souviset. Mnohoznačnost slov napomáhá ekonomice jazyka. Kdyby totiž jedno slovo označovalo pouze jednu skutečnost, musela by mít čeština mnohem větší slovní zásobu než má.

Příklady: Babička podojila *kozu*. X Při tělocviku skákali přes *kozu*.

Hřib je jedlá *houba*. X Na mazání tabule používáme mokrou *houbu*.

2. ZVLÁŠTNOSTI VÝPOVĚDI

V této kapitole se budu zabývat nepravidelnostmi a zvláštnostmi větné stavby. Zařadíme sem *modifikace výpovědi* (anakolut, apoziopce, zeugma, kontaminace, atrakce, parcelace, elipsa), *slova nezařazená do větné stavby* (citoslovce, oslovení, vsuvka,...), *vycpávková slova* a *nepravé věty vedlejší*.

2.1. Modifikace výpovědi

Jedná se o nepravidelnou strukturu věty, kde je většinou chybně použitá vazba mezi větnými členy.

Anakolut

Podstatou anakolutu je vyšínutí z větné vazby. To znamená, že mluvčí připojí do výpovědi text, který tam nepatří. Tato chybná větná stavba je typická pro nepřipravené mluvené projevy. Příklad: *Děti, když přišly, bylo jim smutno.* X *Děti, když přišly, byly smutné.*

Zeugma

Zeugma je takzvané zanedbání dvojí vazby. Dva větné členy, nejčastěji slovesa, s odlišnou vazbou jsou rozvity jediným členem. Zeugma je velmi častá chyba během rozhovoru. Příklad: *Zajímali jsme se a také jsme četli nové knihy.* X *Zajímali jsme se o nové knihy a také jsme je četli.*

Kontaminace

Pokud dojde k atrakci, to znamená, že byly smíšeny dvě vazby a byly zaměněny s jinou. Často ani nevnímáme, že se jedná o chybu. Příklad: *Diskutovali jsme problém.* X *Diskutovali jsme o problému. / Řešili jsme problém.*

Atrakce

Atrakce je spodoba skladeb hlavně týkajících se pádů. Tvary slov ve větě se nesuvně přizpůsobí okolním slovům. Příklad: *Vzhledem k nedostatku chemikáliím to nestihneme.* X *Vzhledem k nedostatku chemikálií to nestihneme.*

Parcelace

Jedná se o rozčlenění výpovědi. Parcelace má za úkol zdůraznit a podtrhnout expresivitu výpovědi. Příklad: *Ty s ním chceš mluvit? Sama? Beze svědků?* X *Ty s ním chceš mluvit sama beze svědků?*

Apoziopeze

Apoziopeze neboli neukončená výpověď slouží buď k napětí nebo k tomu, aby měl divák možnost se zamyslet a udělat si vlastní názor. Graficky je znázorněna třemi tečkami. V psaném projevu, hlavně v beletrii, slouží k tomu, aby si čtenář mohl domyslet vlastní konec knihy. Autor ponechává jen na jeho fantazii, jak příběh skončí. Příklad: *Bylo to těžké...*

Elipsa

Tímto termínem označujeme v jazyce takzvanou výpustku. Ve větě totiž není obsažen alespoň jeden větný člen. Elipsa je běžná pro mluvenou řeč. Příklad: *Kolik je?* X *Kolik je hodin?* *Pes – nejlepší přítel člověka.* X *Pes je nejlepší přítel člověka.*

2.2. Slova mimo větnou vazbu

Jsou to útvary, které nezařazujeme do větné stavby. Jsou to ale zvláštnosti úmyslné, které zařazujeme pro ozvláštňení projevu nebo pro zdůraznění. Mezi tyto prostředky řadíme *oslovení, vsuvku, samostatný větný člen a citoslovce.*

Oslovení

Oslovení má za úkol upozornit posluchače a upoutat jeho pozornost. Jméno a či nějaký titul by měl být vždy ve tvaru 5. pádu. Avšak oslovení nikdy nemá za úkol rozvíjet větné členy. Příklad: *Matěji, podej mi knížku. Pane doktore, jaká je diagnóza? Pane Nováku, přijďte v pondělí.*

Vsuvka

Vsuvka neboli parenthese je věta, která s výpovědí souvisí obsahově ale ne mluvnicky. Obsahuje většinou doplňující informace nebo poznámky. V psaném projevu se odděluje čárkou. Příklad: *Já jsem o tom, musím se přiznat, ještě nepřemýšlel.*

Samostatný větný člen

Je to výraz, který stojí mimo hlavní větu. Stojí buď před ní (antepozice) nebo za ní (postpozice) a je oddělen čárkou. Příklad: *Hudba, ta dovede potěšit. Je tam krásně, u moře.*

Větný ekvivalent

Základem větného ekvivalentu může být podstatné jméno a přídavné jméno, příslovce, částice, citoslovce. Příklady: *Ticho! Nemluvit! Bác.*

Citoslovce

Zapojují se do věty jako vyjádření pocitů nebo jako kontaktní prostředek. Mluvnický s větou nesouvisí. Příklad: *Au, to bolí. Hej, pojd' sem!*

2.3. Vycpávková slova

Jsou to slova, která jsou použita především v mluveném projevu. Do promluvy nepatří., ale hlavně v mediích jsou velmi oblíbená. Složí ke kontaktu s divákem nebo hostem. Objevují se spíše v nepřipravených projevech. Příklady: *Udělal jsem to tak, že jo. Takže si to shrneme. No, to se nám povedlo. Hele, ono to vyšlo.*

2.4. Nepravé věty vedlejší

Tváří se jako věty vedlejší, ale nejsou jimi. Neexistuje mezi nimi a hlavní větou vztah podřadnosti. Můžeme je spojit spojkami souřadícími (a, ale). Existují nepravé věty vedlejší přívlastkové, účelové, časové, atd. Příklady: *Ulehla, aby už nevstala.* (nepravá VV příslovečná účelová) X *Ulehla a/ale už nevstala. Míče se ujal Novák, který pak vstřelil první branku Slavie.* (nepravá VV přívlastková) X *Míče se ujal Novák a vstřelil potom první branku Slavie. Naši prohráli, když ještě v poločase vedli.* (nepravá VV příslovečná časová) X *Naši prohráli, ačkoli ještě v poločase vedli.* (VV příslovečná přípustková)

2.5. Nevhodný pořádek ve větě

Ve správném neutrálním projevu by měla být nová informace nebo li jádro výpovědi umístěna na konci. Pokud toto pravidlo nedodržíme, může dojít ke dvojsmyslnosti naší výpovědi. Příklady: *Škodu způsobenou v hotovosti uhradíme. Důkladně si prohlédněte vyrobené stroje na zkoušku.*

3. RÉTORIKA

Rétorika neboli umění řečnictví je základním prvkem lidské komunikace. Řeč je nejčastější způsob dorozumívání se a slouží k přenosu informací. Ale to není vše. Během rozhovoru sdělujeme nejen fakta, ale také své názory, postoje a požadavky či přání, a proto je nutné znát umění rétoriky. Učíme se ho, abychom dokázali prosadit sami sebe, ale také abychom respektovali názory ostatních. V této kapitole se dozvíme něco málo o historii řečnictví, také o jeho pravidlech, o pravidlech správné komunikace, probereme gesta a mimiku a zaměříme se na řečnické útvary, zejména na interview.

3.1. Historie rétoriky

Rétorika má dlouhodobou tradici v Evropě. Sahá až do antiky. V 5. století se v Syrakusách zrodila teorie rétoriky. Za zakladatele je považován *Korax* ze Syrakusu a jeho žák *Teisias* je autorem první učebnice rétoriky. Pravými učiteli řečnictví se stali až *sofisté*. Učili své žáky řečnickým dovednostem za peníze. Vyučovali také literaturu, gramatiku, metafyziku, dějiny, etiku a politiku. Kladli důraz na to, aby řečník uměl odhadnout psychologii posluchače. Mezi sofisty patřil *Protágorás*, který tvrdil, že lidi můžeme přesvědčit přemlouváním. Proti takovým názorům sofistů se ohradil *Sokratés*. Ten uznával objektivní pravdu. *Platón* usiloval o to, aby se rétorika opírala o filozofii. Dále je nutné zmínit *Aristotela*, který byl Platónovým žákem, svoje učení zakládal na vědeckých podkladech. Kladl důraz na váhu myšlenek. Rétorika je podle něj nezbytnou součástí politiky. Ale nejvýznamnějším řečníkem své doby byl *Démostenés*. Zastával názor, že dobrým řečníkem se může člověk stát svojí vlastní pílí. Trénoval dýchání, výslovnost, svoji vadu řeči se snažil odstranit vkládáním kamínků pod jazyk a tik ramene korigoval pomocí hrotu, který se mu při každém šknutí zabodl do kůže. To všechno podstoupil, aby se stal skvělým řečníkem. Vrchol antického řečnictví představuje *Cicero*. Byl to aktivní řečník a politik. Svě posluchače dokázal ovlivnit. Používal vtip i patos. Z českých představitelů zmíním *J. A. Komenského*. Jeho dílo „Zpráva o naučení a kazatelství“ pojednává o kazatelství. Obsahuje ale i několik rétorických rad. V novodobé rétorice je kladen důraz na komunikaci člověka s člověkem a její pravidla. Učí, jak vhodně dospět k cíli, který jsme si při rozhovoru stanovili².

² Měchurová, A. *Jak dobře mluvit a úspěšně jednat*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského, 2008, 172. s. ISBN 978-80-86723-32-7.

3.2. Řeč a komunikace

Řečí se rozumí verbální a neverbální sdělování informací. Existuje i pojem řeč těla, kam patří mimika, gesta, optika, proxemika a kinetika. Komunikace dvou a více osob je závislá na některých faktorech.

3.2.1. Řeč

Řeč má svoji *formu* a *obsah*. Obsah je to, co jsme chtěli sdělením říct a forma je způsob sdělení. Abychom jasně a srozumitelně sdělili své myšlenky, pocity a názory, je zapotřebí mít dostatečnou slovní zásobu, znalost syntaktických pravidel, schopnost používat prostředky určitého projevu. Musíme mít znalosti gramatických pravidel a ovládat mluvenou i psanou formu projevu.

Funkce řeči: a) Vyjádření myšlenek.

b) Možnost navázání mezilidských vztahů.

c) Sdělení informací.

d) Prostředek dosažení cíle či vyjádření názoru.

Mluvená forma projevu

Podle formy se projev dělí na mluvený a psaný. Mluvené projevy mohou mít psanou podobu ve formě přípravy či poznámek. Řečníkův projev ovlivňují jeho hlasové dispozice jako je *melodie*, *barva hlasu*, *důraz*, *tempo řeči*, *rytmus* a *pauzy*. Kupříkladu nikdy by neměl být projev monotónní bez jakékoliv změny výšky a rychlosti hlasu, ale neměl by být ani příliš afektovaný. Hlubší hlas se poslouchá mnohem příjemněji než vysoký. Dále je důležitou součástí projevu *mimika* a *gesta*. Rozhlasový nebo televizní projev musí být vždy koncipován podle toho, zda jsou přítomni diváci nebo nikoli. Pokud nejsou přítomni, mluvčí nemá možnost zpětné vazby. Tehdy bývá příprava mnohem komplikovanější. Projev musí být propracovanější.

Příprava projevu

Prvně je nutné, aby si řečník uvědomil, *co* chce posluchačům sdělit. Obsah sdělení záleží, na obecnstvu. Je nutné, aby ho diváci pochopili. Existuje několik cvičení produkci myšlenek před obecnstvem. Ty mohou zabránit například rozbíhavosti myšlenek, což je upuštění od tématu a mluvčí se zabývá podružnými problémy. Dále je důležité, *komu* je projev určen. Touto otázkou je celkem bezpředmětné se zabývat, když se jedná o rozhlas či televizi. Ale pokud je přítomen divák, uzpůsobíme projev jeho požadavkům. *Kde* se projev uskuteční, je také faktorem. Musíme mu opět podřídit přípravu. Projev se může konat v sále, ve venkovním prostoru, posluchárně či malé třídě. *Jak* informace předáme je nejdůležitější. Musíme si uvědomit, jak chceme, aby náš projev zapůsobil na diváky. A také formu projevu uzpůsobit posluchačům (jejich věku, inteligenci a znalosti problému).

3.2.2. Stavba projevu

Zásady správného projevu vytvořila již antická rétorika. V té době se jednalo o řeči *soudní, poradní, oslavné a útočné*. Všechny mají společné znaky. Prvně musíme mít nějaký nápad a shromáždit si o něm informace. Potom informace zpracujeme do určité podoby. Důležitá je formulace a jazykový projev. Naučíme se projev nazpaměť a potom nás čeká přednes před veřejností. Zjednodušeně musí obsahovat náš projev *úvod, stať a závěr*. V úvodu seznámíme posluchače s problematikou, již se budeme zabývat. Stať by měla obsahovat vysvětlení problému a jeho řešení a v závěru svoji řeč shrneme a máme možnost dát posluchačům prostor k diskusi. Základní pravidlo řečnictví je, že si rozložíme projev do několika tezí. Pětičlanková šablona je jedním z nejstarších způsobů rozvržení projevu. Používala se v teologických disputacích.

Šablona: 1) Důvod, proč mluvím.

2) Předložení předmětu či problému.

3) Důkladnější faktického stavu.

4) Hledání cesty k cíli nebo k řešení.

5) Formulace závěru.

Důležité je v projevu říci nejen fakta ale také svůj názor na daný problém.

3.3. Hlavní řečnické útvary

V této kapitole bude naším úkolem se seznámit se základními útvary řečnického projevu a rozpoznat jejich hlavní znaky. Řekneme si, jak má vypadat přednáška, referát, panelová diskuse, diskusní příspěvek, interview, tisková konference a moderování. Řekneme si zvláštnosti řeči politiků, moderátorů a například učitelů.

3.3.1. Přednáška

Přednáška je jeden z hlavních naučných projevů. Posluchači jsou více či méně seznámeni s problematikou, ještě před zahájením projevu. Očekávají, že nové informace jim přednese opravdový znalec, který bude umět nejen sdělit fakta, ale bude to i obratný řečník, který posluchače dokáže zaujmout. Přednáška se rozděluje na tři části. A to *úvod*, *jádro* a *závěr*. V úvodu seznámí přednášející posluchače s daným tématem, osnovou a cílem přednášky. Jádro je v podstatě obsah přednášky. Na závěr přednášející shrne nejdůležitější body přednášky a zdůrazní její přínos. Při přednášce je důležitý kontakt s posluchači. Hlavní je zaujmout.

3.3.2. Referát

Součástí referátu je podrobná analýza činnosti a výsledků práce. V psané podobě je nazýván jako *hodnotící zpráva*. Referent by si neměl dovolit nějaké osobní poznámky či vlastní pocity. Referát je neosobní. Mluví nemluví jen za sebe, ale hlavně za nějakou organizaci, kterou zastupuje. Referát by měl být formální. Neformální vyjadřování se v tomto útvaru nehodí. Vyžadována je přesnost a věcnost údajů. Důležité je mít promyšlenou osnovu:

- 1) Stručná celková zpráva.
- 2) Sumární výčet a hodnocení činností.
- 3) Hlavní problémy.
- 4) Zhodnocení stavu řešení a výhledů.
- 5) Závěr, výzva.

Ke každému bodu našeho referátu se musíme vyjádřit jasně a srozumitelně. Měl by být podán v kratších větách. Udáváme údaje, které jsou snadno zapamatovatelné pro posluchače a které jsou opravdu důležité.

3.3.3. Diskusní příspěvek

Tento útvar se objevuje například na poradách a konferencích. Očekává se, že na nějaké téma budou všichni zúčastnění reagovat. Do diskuse se mohou zapojit všichni. Neměla by ale odbíhat od tématu. Nejde tu o volnou diskusi nýbrž o přednášení jednotlivých příspěvků. Na rozdíl od referátu se v diskusi účastníci zabývají jen některými konkrétními otázkami. I krátký příspěvek by měl mít propracovanou osnovu.

3.3.4. Panelová diskuse

Je určená pro veřejnost. Jedná se o vystoupení odborníků z určité oblasti za účelem osvětlení některých problémů. Má za cíl informovat a poučit. Často na programu jsou aktuální témata, která zajímají širokou veřejnost. Měla by být obvykle připravena alespoň zhruba. Důležitá je osnova. Ale musíme počítat s diskusí, reakcemi posluchačů a s námitkami. Vzniklou diskusi by měl umět řečník korigovat. Pokud je to pracovník z určité oblasti, musí přizpůsobit formu i obsah divákovi a počítat s možností, že ne všichni jsou tak dobře seznámeni s jeho oborem.

3.3.5. Interview a tisková konference

Jsou to další formy získávání informací. Podobu rozhovoru ovlivňuje tazatel i tázaný. Oba by se měli podílet na interview. Pokud tazatel (novinář, reportér) není dostatečně obeznámen s problematikou, měli bychom se snažit my sami směřovat rozhovor na důležité informace. Pokud bychom to nechali jen na něm, hrozí bezduchý a nic neříkající rozhovor. Takový by byl k ničemu. Dotazovaný by neměl všechnu iniciativu ponechat na tazateli. Tisková konference je jiný případ. Tehdy je dotazovaný vystaven mnoha různým otázkám. Často může být zaskočen. To si vyžaduje duchapřítomnost a pohotovost. Tisková konference nejvíce prověřuje zdatnost a znalost problému u řečníka. Většinou se na ni nelze téměř připravit. Pokud by chtěl dotazovaný uspět, nesmí dát najevo nervozitu, nesmí působit tak, že nemá vlastní názor a musí perfektně ovládat zásady mluveného projevu.

3.3.6 Slavnostní proslovy

Tyto proslovy se přednáší při slavnostních příležitostech jako jsou narozeniny, svatba, povýšení a další. Měly by být připravené, ale zároveň by neměly působit příliš strojeně. Důležité je i citové zabarvení. Nemělo by být přehnané, ale také by neměl proslov působit studeně. K tomuto útvaru se také řadí smuteční řeč a proslov. Smuteční řeč by neměla být příliš patetická. Měla by to být vzpomínka na zesnulého a na jeho kvality. Není nutné, aby prohlubovala bolest pozůstalým. Přípitek je jednoduchým aktem při slavnostnějším setkání. Mělo by to být několik vřelejších vět.

3.3.7. Řeč politická

Má za úkol získat si příznivce. Prezentuje vytyčený program politika a jeho strany. Není přesně dáno, jak by měla být dlouhá a však měla by být do detailů propracovaná. Přípravenost je v tomto útvaru nezbytná. Součástí politického projevu může být i *řeč útočná* (filipika), což je způsob napadání protivníka za účelem zvítězit například ve volbách.

3.4. Televizní vystoupení

Jako při každém veřejném vystoupení je i v televizi důležité si uvědomit, proč vystupujeme, čeho chceme dosáhnout svým vystoupením, jaké zvolíme prostředky ke komunikaci a dosažení cíle. Pokusíme se před tím zbavit trémy a obav z vystoupení. Nejlepší je si vzít oblíbené a pohodlné oblečení, ve kterém se cítíme dobře. Měli bychom být upravení. Důležité jsou zapnutá košile, upravené vlasy a nehty. Existuje i několik uvolňujících cvičení, která si můžeme zacvičit několik hodin před vystoupením nebo můžeme jít na příjemnou procházku. Před samotným vystoupením bychom neměli vůbec pít alkohol. Nejlepší je pít pouze vodu.

Při televizním vystoupení si musíme pamatovat, že naším úkolem je připoutat k televizní obrazovce co nejvíce diváků, které oslovujeme druhou osobou množného čísla. Musí udržet jejich zájem a pozornost, k čemuž slouží nejen zajímavé téma ale i vhodný a srozumitelný jazyk. Pokud se nám nepodaří zaujmout diváky na začátku, těžko se to změní v průběhu vystoupení.

3.5. Neverbální komunikace

Neverbální komunikace je nedílnou součástí mluveného projevu. Psychologové se zabývají postojem mluvčího během komunikace, jeho gesty, mimikou doteky při rozhovoru a tím, zda udržují oba oční kontakt. Podle všech těchto jevů jsou schopni vyvodit určité závěry o vypravěči a o vztahu k posluchači nebo posluchačům.

Oční kontakt

Pohled z očí do očí je nejdůležitějším a nejbohatším projevem neverbální komunikace. Psychologové zkoumají, jak od sebe dva účastníci komunikace stáli daleko, kdo se dívá do očí častěji, kdo uhýbá a kdo se do očí podíval jako první. Pro tento druh neverbální komunikace patří jiná pravidla na blízkou vzdálenost a na větší vzdálenost mezi dvěma lidmi.

Gesta

Pohyby rukou jsou důležité zejména při pozorování dvou lidí, kteří spolu hovoří, ale my na velkou vzdálenost neslyšíme, o čem mluví. Ale z jejich gest můžeme leccos vyčíst. Ruce se používají spíše v emotivní projevu, jako je například hádka. Ale také během vysvětlování nějaké problematiky. Souhlas s určitým sdělením nebo s jistou informací dáváme často najevo kýváním hlavou. Poloha rukou, nohou, hrudníku bývá nazývána jako póza. Je charakteristická pro každého člověka a pro situaci, ve které komunikuje. Jiný postoj zaujímáme v rozčilení a jiný při radosti.

Co mohou vyjadřovat ruce a paže?

1. *Rozevřené ruce s dlaněmi nahoru* – žádost o přijetí našeho tvrzení.
2. *Rozevřené ruce s dlaněmi dolů* – snaha oslabit problém a uklidnit posluchače.
3. *Otevřené dlaně držené směrem k posluchači* - značí odmítnutí nebo odsouvání myšlenky či žádosti.
4. *Pokrčení ramen s dlaněmi nahoru* – silné negativní sdělení.
5. *Zdvižený ukazovák* – varování nebo hrozba.

6. *Zaťatá pěst* – gesto silného zdůraznění, má efekt, užije-li se jednou. Při opakování vyjadřuje bezmoc.³

Mimika

Z výrazu ve tváři můžeme vyčíst emoce a názor posluchače. Říká se, že oči nelžou. Myslím, že to samé platí u výrazu tváře. Můžeme mimiku kontrolovat ale ne vždy a za všech okolností. Překvapení, rozčilení, radost a smutek jsou vždy většinou poznat dříve, než dotyčný promluví, stejně jako souhlas či nesouhlas. A podle toho může mluvčí reagovat. Ale také mluvčí má určitý výraz v obličeji. Ten závisí na stylu promluvy a typu sdělení. Kamenný výraz si málokdo dokáže udržet, ačkoli se jedná o neutrální výpověď.

Postoj a držení těla

Diváci nás začnou posuzovat už tehdy, když vejdem. V ten moment si o nás udělají obrázek. Neměli bychom jít příliš rychle, aby to nevyvolalo dojem naší nervozity, ale ani bychom neměli působit příliš sebevědomě. Měli bychom se vyvarovat těchto postojů⁴:

- 1) 1. Solný sloup – při poloze solný sloup ztrácíme podpůrný účinek řeči těla. Tento postoj je vhodný při smuteční promluvě (pohřeb) – tam umožní plně se soustředit na hlas a prožitek smutku.
- 2) Fikový list – posluchači vnímají tento postoj jako sebeobranu řečníka a malou otevřenost.
- 3) Zkřížení paží na prsou – ztrácíme kontakt s posluchači, je to obranný postoj (snaha bránit se útokům ostatních).
- 4) Široce rozkročený postoj s rukama v kapsách – vnitřní sebejistota, lhostejnost a neohrabanost řečníka.
- 5) Ruce za zády, rozkročené nohy a zvednutá hlava – samolibost, nadřazená póza, řečník ztrácí sympatie posluchačů, postoj umožňuje agování (žmoulání rukou za zády).

³ Kamil Kopecný. Neverbální komunikace a mimoslovní signály. URL<

http://158.194.48.95/cestina/kopecny//index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=19&Itemid=14>

(10. 3. 2010)

3.6. Asertivní jednání

Asertivita je přiměřený způsob sebeprosazení. Nikoho neurážíme, neponižujeme a druhou stranu respektujeme, ale zároveň nesmíme dovolit, aby druhý jednal v náš neprospěch. V asertivním rozhovoru je důležité umět říct NE, požádat o laskavost beze strachu, vyjádřit svůj názor a námitky, udržet komunikaci a umět jí začít i ukončit.

4. Jan Kraus. Uvolněte se, prosím.

4.1. Jan Kraus – životopis

Jan Kraus se narodil 15. srpna roku 1953. Nyní je úspěšný moderátor, herec, dramatik a režisér. Od svých šesti let se pohybuje v hereckém prostředí. Hrál několik dětských rolí nejen ve filmu ale také v divadle. Vystudoval gymnázium. Nyní ho spíše vidáme jako velmi úspěšného moderátora v rádiu Frekvence 1 či na televizní stanici ČT1 v jeho pořadu *Uvolněte se, prosím*. Publicistické pořady jako *Sauna*, *Přesčas* či *Občan Kraus* byly také pod jeho vedením. Byl spoluautorem zábavního pořadu *Dvaadvacítka*. Je to velmi výrazná moderátorská osobnost. Jeho styl je těžko napodobitelný. Věnuje se také novinářské činnosti. V časopise *Týden* publikuje své satirické názory na současné dění u nás. Jeho bratr Ivan Kraus je známý spisovatel a syn David je muzikant. V pořadu *Uvolněte se, prosím* se stará o hudební doprovod.

4.2. Uvolněte se prosím

Tento pořad se začal vysílat 19. listopadu 2004. Od té doby každý pátek večer máme možnost ho sledovat. Jedná se o takzvanou late night show. Tento typ pořadu je standardní světový formát. Účinkuje zde moderátor, hosté, kteří přijali pozvání, a diváci. V USA se vysílá show Davida Lettermana, která se natáčí v jednom z divadel na Broadwayi. Právě od něj pan Kraus získal licenci na svůj pořad.

Uvolněte se, prosím uvádí moderátor Jan Kraus, který do pořadu přinesl svůj ironický humor, bystrost a originalitu. Pořad trvá celkem hodinu a půl a natáčí se v pražském divadle PONEC. Divákům u televizních obrazovek je pak nabídnut sestřih show v délce třiceti minut. Na začátku nás pan Kraus seznámí s událostmi uplynulého týdne. Využije k tomu novinové články, informace z internetu nebo televizní zpravodajství. A nikdy je nezapomene svým osobitým stylem okomentovat. Funguje tedy jako glosátor událostí uplynulého týdne. Pak přichází na řadu hosté. První dva jsou buď politici, herci, zpěváci nebo jiné osobnosti ze světa kultury a třetí host bývá zpravidla obyčejný člověk, který ale v něčem vyniká. V pořadu nejde o nevázaný humor ani o řešení vážných problémů. Diváci se pobaví a zároveň se mohou zamyslet nad některými událostmi. Jan Kraus je schopen improvizovat a vést rozhovory nejen se slavnými osobnostmi, politiky ale také s obyčejným člověkem. Zdá se, že na každý díl své show je perfektně připraven, ví, na jaké otázky se má hosta zeptat a kam chce rozhovor

směřovat, a vždy má informace o pozvaných. Avšak nikdy předem netuší, co mu host odpoví. Jejich rozhovory bývají většinou neformální a přátelské. Pokud diváci nestihnou některý díl, na stránkách České televize je mohou zhlédnout v archivu.

4.3. Další pořady tohoto druhu u nás a v zahraničí

Z mnoha pořadů podobného stylu jsem vybrala dva. Pořad Mr. GS (TV Nova), Sedem (TV Joj). Opět se zde jedná o spolupráci moderátorů, hostů a diváků.

4.3.1. Mr. GS

Tento pořad se vysílá na televizní stanici Nova. Je obdobnou formou pořadu pana Krause. Moderátoři tu jsou ale dva a to Richard Genzer a Michal Suchánek. Opět se jedná o show, kde účinkují nejen hosté ale i diváci. Troufám si říct, že tento pořad je spíše zaměřen na vtip než na fakta. Hlavním cílem je pobavit diváky. Klasická talk show v jejich podání nabírá trochu jiné rozměry. Občas to působí tak, že by si moderátoři vystačili i bez hostů. Dění na scéně může příležitostně okomentovat Václav Kopta, který má na starosti i hudební doprovod. Stejně jako v případě pořadu Uvolněte se, prosím mají diváci možnost shlédnout pořad na stránkách Novy v archivu.

4.3.2. Sed'em

Relace Sed'em se vysílá na slovenské stanici Joj. Je velmi oblíbená. Známé osobnosti tu diskutují o událostech uplynulého týdne. Vtipně se vyjadřují k dění ve světě i na Slovensku. Obsazení osobností je téměř stálé. Debatu řídí především moderátorka Elena Vacvalová.

4.3.3. Všechnopárty

Moderátorem tohoto pořadu Karel Šíp si zve na natáčení různé hosty ze světa kultury, sportu a politiky. Název Všechnopárty odpovídá stylu pořadu. Ptá se na všechno v rámci daného tématu a slovo párty plní funkci nevázané zábavy, během které je všechno povoleno. Témata jsou dosti ožehavá jako např. alkohol, velké věkové rozdíly, přiměřená sebeobrana, nebo jaké jsou hranice erotiky ve filmu a televizi. Mísí se tu humor získaný vlastními zážitky s profesionálním nadhledem a především glosováním moderátora. Kromě nich je v pořadu vždy přítomen odborník na slovo vzatý jako např. legenda české psychiatrie Miroslav Plzák, sexuolog Radim Uzel, primář mužského oddělení Psychiatrické léčebny Bohnice

Karel Nešpor, advokátka JUDr. Klára Slámová a další. Pořad je natáčen v divadle Semafor a vy můžete být přítomni přímo v sále a uvidíte možná i to, co se na obrazovky nedostane.

4.3.4. Pustit žilou

Talk show, kterou nás krátce prováděla Veronika Žilková, nám představila TV Prima na podzim roku 2008. Moderátorka si do svého pořadu Pustit žilou zvala vždy tři hosty ze světa kultury, sportu, politiky, případně i zajímavé lidi z „normálního“ života. Takže systém byl podobný, jako je případě Uvolněte se, prosím. Hosty Pustit žilou bude spojovat ale jedno společné téma, ke kterému se budou muset všichni pozvaní vyjádřit. Do prvních dílu byli pozváni Jiří Čunek, Kateřina Neumanová, Miroslav Macek a další. Krátce na to byl pořad zrušen.

4.4. David Letterman's show

Formát *late night show* je velmi oblíbeným druhem televizní zábavy ve světě. Nejnámějším tvůrcem této show je David Letterman, od něž má pan Kraus licenci na svůj pořad. Lettermanova show se vysílá od roku 1993 a on sám je jejím producentem. Vysílá se na televizní stanici CBS v New Yorku. Na začátku show jsou vidět různé klipy ze života v New Yorku. Po přečtení svého žebříčku Top Ten přichází na řadu i první host. U nás tuto show můžeme vidět na stanici AXN od půlnoci.⁴

⁴ Wikipedia – otevřená encyklopedie. URL:< http://cs.wikipedia.org/wiki/David_Letterman> (2. 2. 2010)

5. Praktická část

Součástí mojí práce je i praktická část, na které se nyní pokusím názorně ukázat slovní zásobu Jana Krause, jeho styl mluvy, použití ironie, gestikulace a mimika, které jsou pro něj charakteristické.

V archivu České televize, kde jsou k dispozici jednotlivé díly, jsem si vyhledala některé záznamy s hosty Uvolněte se, prosím. Během sledování jsem si dělala poznámky a následně je zpracovávala a vyhodnocovala. Některé díly jsem mohla srovnat s písemnou podobou v Krausově knize. Našla jsem jisté odlišnosti, které často spočívaly v různém pořádku slov ve větě, ale obsah se nikdy nelišil. Dále jsem použila fotografie z pořadu, které byly uveřejněné na internetu. Ty mi pomohly doložit neverbální komunikaci Jana Krause.

5.1. Slovní zásoba a styl mluvy

1) Spisovný jazyk

HOVOROVÁ ČEŠTINA:

„Jste **táta** i manžel.“

„A co starý lidi?“

„Vypadá to, že jeho roli znáte **líp** než on.“

„Čili my když dáme **míň**, je to stejný, jako vy když dáte **víc**.“

„Takže to bylo chystaný **cédéčko**?“

„A ještě mu to časem **hapruje**, takže je schopnej jenom jedno z toho.“

„Ale jinak máte všechno takhle **rozflákaný**?“

„Počkejte, **brnkli**?“

„Zvonil jsem **furt**, co to šlo.“

„A telefonický **maléry**?“

„Jako **fór**, ne?“

SLOVA CIZÍHO PŮVODU:

„A za ten **billboard** vás zase stíhali.“

„Čili **painting**.“ (painting – malování)

2)Nespisovný jazyk

OBEČNÁ ČEŠTINA

„Omlouvám se, že mám **tohle** hnusný červený triko.“

„Vy jste lakomej člověk?“

„Jak jste se hned rozhlíd.“

„Vy jste vlastně takovej nestor českýho parlamentu.“

„Čili my když dáme míň, je to stejný, jako vy když dáte víc.“

„Co zejtra?“

„Čili to je na celej tejdén?“

„Kolikrát jste ženatej?“

„Všecko sní.“

„**Ted'ko** je to i na mě silný.“

„Vždycky jste pátral po tom, jak to jak to mohlo **bejt**.“

„Počkejte, ale to byl **nějakej** oficiální projev, ne?“

„Co zejtra?“

„Jo **takhle**, to taky znám.“

„Počkejte, **ted'ko** tomu **nějak** nerozumím.“

„Počkejte, nedělejte **skromňouše**.“

„S tím **cigárem**?“

„To **nekecám!**“

„To je **krám**, hele!“ (krám – ve smyslu, že něco špatně funguje)

„Kdyby byl znovu cenzorem, jako **bejval**, zakázal by to.“

KŘESŤANSKÉ VÝRAZY v běžné promluvě:

„**Ježkovy zraky!**“

„To ne, **ježišmarjá!**“

„**Ježišmarjá**, tak já to udělám ještě jednou.“

ARCHAISMY:

„Četl jsem, že **šumaříte** na kytaru.“ (šumař – potulný amatérský muzikant)

VULGARISMY:

„Aha, činže a tyhle **kraviny**...“

„Já jsem takovej **blbeček**.“ (zároveň zdvojnásobení)

„Řekněte mi nějakou takovou **sviňárničku**.“ (zároveň zdvojnásobení)

„Jo, čili když **prudí**, zklidníte ho?“

„Doma mám takový krásný modrý triko s ptákem, ale vzal jsem si **blbec** tohle.“

SLANG:

„Čili dneska máte **čtvrtletku**...“ (3 měsíce)

„Dneska tady mám skoro samý **papaláše**.“ (vysoce postavení lidé)

„Mohl byste mi trošku popsat, jak takový **kartáč** vypadá?“ - metonymie (vytýkání něčeho někomu)

„Na tom vždycky lpím, že vysoký **šajby** už by měly umět mluvit spatra.“ (šajba- vysoká hodnost)

„A přijel před **Činoherák**, tys vyšla z divadla...“

„Takže třetí **pecka** byl kulovej blesk.“

„Někdo prostřelil **éro**, tekl z toho benzín...“

„Měl **cígo** v letadle?“

„Ale měl jste **helikopku** k dispozici, jo?“

„Spíš než ve **špitále**, ne?“

„Čili ráno vstaneš, otevřeš okno a tam **jagoun**, jo? (auto jaguár)“

„Občas si někoho **máznou**.“

ZVLÁŠTNOSTI VÝPOVĚDI:

Vycpávková slova:

„Anna to zná dobře, **že jo?**“

„To je život, **hele**.“

„**No**, to bych rád udělal.“

„**Hm**...“ – citoslovce

„**No**.“

„Byli jste dobrá parta, **hele**.“

A ráno zase šupky na hejtmanství, **jo?**“

„Hejtman by to měl umět, **jo**.“

„Ne, ale Tlustý hned žaloval Eurotel, **že jo**.“

„Co tam má taky ty celý dny dělat, **že jo**.“

„Vy máte, **hele**, ruce, že se to nedá okolo nich dát.“

„To je krám, **hele**.“

„**No tak**, jestli to bylo něco důležitýho, proč by nezavolal.“

„**No**, když máte debet, nemáte mít ani domek, **hele**.“

„To je ale ohromná banka, **hele**.“

Ironie a sarkasmus

Pan Kraus během svých vystoupení rád komentuje dění okolo nás. Časté jsou jeho ironické poznámky, při kterých dokáže zachovat vážnou tvář, ačkoli publikum se směje. Byl několikrát v novinách kritizován, že je příliš upřímný až drzý, ale většina názorů diváků zní v jeho prospěch. Naopak to je to co se jim na pořadu nejvíce zamlouvá. Jan Kraus je totiž známý svými názory, ze kterých nerad ustupuje. A to se odráží i na způsobu komunikace s hosty i diváky.

5.2. Gesta a mimika

V této kapitole budu publikovat fotografie z natáčení pořadu Uvolněte se, prosím, kde je dobře zachycena mimika a gesta moderátora

1)

Tady můžeme vidět výraznou gestikulaci rukou a také mimiku obličeje. Domnívám se, že na něco diváky upozorňuje nebo je možná něčím dokonce znechucen.

2)

Tady opět vidíme gestikulaci rukama a mimiku obličeje. Tato fotografie byla pořízena ze začátku pořadu, kdy pan Kraus komentuje události, které proběhly uplynulý týden v médiích.

3)

Opět gesta a mimika v podání pana Krause. U něj jsou dost výrazné. Tento záběr zachycuje rozhovor s Milošem Formanem pomocí televizního přenosu. Udržuje v této chvíli oční kontakt s diváky u televizních obrazovek a diváky v hledišti.

4)

Kontakt s pozvaným hostem je nezbytnou součástí jeho komunikace. Vždy se dívá do očí těm, se kterými mluví. Dokáže udržet vážnou tvář, ačkoli host se usmívá.

5)

Tak toto je přesně výraz, o kterém si řekneme, že je otrávený.

6)

Typický úsměv, který k tomuto moderátorovi patří.

7)

Velmi častá situace. Host se dívá jina, ale Jan Kraus pořád udržuje oční kontakt. Opět si opírá ruku o stůl.

8)

Smích v tomto pořadu nesmí chybět a samozřejmě je tu zase oční kontakt.

9)

Tady opět vidíme oční kontakt pana Krause. Podpírá si bradu rukou a působí, jako by bedlivě poslouchal, ale ve skutečnosti to spíše vypadá komicky.

10)

Opět oční kontakt a vážný výraz. Poslouchá, jak host odpovídá a naklání se, aby na něj viděl.

Závěr

V této práci jsem se především zabývala moderátorskou osobností Jana Krause a jeho pořadu Uvolněte se, prosím. Mým úkolem bylo sledovat jeho vystupování v televizi, zaznamenávat si údaje a následně je zpracovat. Také jsem se pokusila zjistit některé technické informace přímo o pořadu. V teoretické části mojí bakalářské práce jsem zpracovala části mluvené češtiny a také jsem se věnovala rétorice, protože ta je nezbytná pro všechna veřejná vystoupení. Dalšími složkami mého výzkumu byly mimika, gestikulace a haptika, které jsou nedílnou součástí komunikace s lidmi.

Cílem mojí práce bylo charakterizovat mluvený projev Jana Krause. Došla jsem k závěru, že pan Kraus používá téměř všechny složky českého jazyka. Je schopen mluvit stejně dobře spisovně jako umí použít slang, nářečí a občasně vulgarismy. Když jeho host pochází z nějakého vědeckého oboru, dokáže používat termíny z dané oblasti. To značí také to, že se umí pečlivě připravit na náročnějšího hosta. Avšak velmi rád improvizuje a je spontánní. Jeho řeč je ale většinou celkem neformální a používá velmi často hovorovou češtinu. Do vět velmi rád zasazuje vycpávková slova. Jeho trefné ironické, občas až sarkastické poznámky diváky baví, ale většinou nepřesahují meze slušnosti. Komentáře rád doplní bohatou gestikulací a mimikou. Ale naopak, kde se diváci smějí, on dokáže zachovat vážnou tvář, což ve finále přidá na komičnosti. Většinou udržuje oční kontakt s divákem a nebo s hostem.

Podle mě je pořad velmi oblíbený, ale spíše u diváků středního věku a u starších diváků. Ne všem mladým lidem tento pořad přilne k srdci. Mě osobně se líbí. A myslím si, že dále by se toto téma dalo rozpracovat z hlediska žurnalistiky. Tento typ pořadu není příliš obvyklý v naší zemi, ačkoli se nyní show stává oblíbenější než dřív.

šely zuby nehty napodobovat anglosaské idoly. A co teprve nedávný duet s Evou Urbanovou, dokonalé zoufalství v přímém přenosu... Uvolněné chvílky Krause mladšího uchystávají divákovi dilema: Vydržet, přepnout, nebo si rychle na něco vzpomínout a odběhnout?

Ale když už někdo jednou dostane pořad v televizi, je toho asi třeba využít nejen pro sebe. Jen ať ale probůh zase nezpívá celá rodina!

Z INTERNETOVÉ DISKUSE NA PORTÁLU WWW.SUPER.CZ NA TÉMA JAN KRAUS A ÚVOLNĚTE SE, PROSÍM

530514, 31. 3. 2005

Na váš pořad, pane Krausi, se vždy těším a je mi jen líto, že ho dávají tak pozdě a i pozdě opakují. Sledovalo by ho totiž daleko víc diváků. Kdo totiž ráno vstává ve 4 h., nemá šanci ho vidět vůbec. Udělejte s tím něco! Prosím!

DannySkliplan, 1. 4. 2005

Teda řeknu Vám, bejt takových chlápků víc, byl by to opravdu mazec. Nedovedu si představit, že by do sebe ryli stejným způsobem dva stejní Krausové :-). Ale je fakt super, jak umí říci to, co si myslí, a hlavně to umí tak laxně podat, že to musí většinu lidí uzemnit :-).

Ivana. Vos, 16. 4. 2005

Jan Kraus je osobnost. Sleduji ho už od „Dívky na koštěti“, kde zametal chodník svým hárem, jak se postupně vyvíjí v kultivovaného herce. Vždy jsem ho ráda viděla, ať už to byla Sauna nebo Uvolněte se, prosím. Do všeho dává svou osobitost a originalitu. Smysl pro vtip je jeho silnou stránkou. Jsem naladěná na stejnou frekvenci jako on a být v jeho blízkosti, byť jen na obrazovce, je milé a osvěžující.

Z TISKU

baloni, 16. 4. 2005

Každý nový díl pořadu „Uvolněte se, prosím“ je super bombal. Je úžasným zpestřením pátečních večerů. Jste člověk netušených možností a milionu tváří.

Jaroslav34, 21. 4. 2005

Nazdar, jediná výjimka mezi umělci je KRAUS! Seš slušnej chlap. Drž se.

530514, 22. 4. 2005

Hej pane Krausi, zase jste byl dobrej Dnes se už nemůžu dočkat. A že se potřebuju uvolnit jako sůl, měníme okna, omítáme barák, tak mi to snad věřte, že se těším na večer. Jen mi pořad chybí to opakování v nějakém denním čase a nebo aspoň lepší než populárním. Copak se už dostatečně nezvyšila sledovanost nebo jsou v té televizi samí zabeďněncí?

bigbossjirka, 7. 5. 2005

Hele, řeknu vám, že včera jsem se zase nasmál. Lidovec versus Hromada a královna Hanychová – mazec. Taky by mě zajímalo, jestli to byla jen „náhoda“ nebo super provokace, když poté, co Krausík ohlásil Agááááta Hanychová, Krausův band nasadil píseň Husa hloupá :)). Fakt super pořad, jen tak dál!

izraelec, 10. 5. 2005

Pan Kraus je naprosto výborný moderátor, vždy se doma režem smíchy, jak si tam ty hosty podává, a přemýšlíme, jak to dělá, že se vydrží nesmát. Je to prostě BOREC.

zjelen, 18. 5. 2005

Pane Kraus, mam Vás rád a těším se na Vaši krásnou a květnatou čestinu s tím, že takto to uměl jenom pan Weřich a pan Horniček. Říci někomu s takovou galancí a intonací „vy vole“ je umění hodné mistra. Děkuji a nebojte se ty „méně zdatné“ ve vládě více nastřelít, stejně si nic jiného nezasloužíte.

274 * 275

KRAUSOVO UVOLNĚTE SE, PROSÍM SKONČILO V KŘEČI

(Nedělní svět 21. 11. 2004)

Návrat Jana Krause na obrazovky České televize proběhl ve velkém stylu, ale s humorem základní školy v Dolní Lhotě. S jeho talkshow Uvolněte se prosím, která měla v pátek v noci premiéru, veřejnoprávní televize při hledání zábavného a inteligentního pořadu sáhla vedle. Moderátor Jan Kraus si pozval předsedu ODS Mirka Topolánka, bývalou miss Ivanu Christovou a pravoslavného kněze Libora Halíka. Na první pohled nesourodá trojice mohla mezi sebou i Krausem konfrontovat své názory, avšak nedošlo k tomu. O Topolánkovi jsme se dozvěděli jenom to, že se cítí jako kaskadér, na účtech má ke čtyřem stům tisícům a rád si zazpívá Když jsem šel z Hradířta. K pobavení přichystal Kraus na Topolánka detektor lži (ten prozradil, že Topolánek nemá rád Klause), ale zapojení přístroje trvalo mnohem delší dobu, než kolik času zabrala sama scénka. Pointa očekávání nenaplnila. Christová odzbrojovala svou bezelstností, to však bylo všechno. Přitom nejživější část pořadu byla právě při jejím laškování s předsedou ODS na téma jeho zkrášlení před dalšími volbami. V tu chvíli moderátor ztrácel nad pořadem kontrolu. Kraus byl buď nepřipravený, nebo neměl svůj den, protože nereagoval, i když mu hosté nabízeli nádherné přihrávky na smeč. Vrcholem trapnosti byl výstup Libora Halíka, který bojuje proti potrátům. Jako kašpárek všem k posměchu zazpíval žalm a svůj postoj nemohl v pořadu nijak obhájit. Uvolněte se, prosím se stal večírkem rodiny Krausů. Otec Jan si pozval pár známých a čekal, co se z toho vyklube. Chvillemi se snažil o vtipy, ale protože byl nervózní, nevycházely mu. Nikdo z hostů příliš nevěděl, co říkat, takže setkání skončilo v křeči. A když se zdálo, že je nejhůř, kapela Krausova syna Davida zahrála pár akordů bez ohledu na to, jestli se v tu chvíli hudební předěl hodil, nebo ne. Krausovi se asi výborně bavili, diváci museli být přinejmenším nejistí, jestli se neocitli v roli nezvané návštěvy.

Jan Šprinc

Z TISKU

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Petra Duchečková
Katedra:	Českého jazyka literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Kamil Kopecký, PhD.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Analýza mluveného projevu moderátora Jana Krause
Název v angličtině:	Analysis of speech of anchorman Jan Kraus
Anotace práce:	V mojí práci se zabývám verbálními a neverbálními prostředky komunikace Jana Krause v jeho pořadu Uvolněte se, prosím.
Klíčová slova:	verbální a neverbální komunikace, slovní zásoba, rétorika, gesta a mimika
Anotace v angličtině:	It's about language and nonverbal communication of Jan Kraus.
Klíčová slova v angličtině:	verbal communication and nonverbal communication, vocabulary, rhetoric, gestures and expression
Přílohy vázané v práci:	Dvě přílohy: recenze na pořad, názory diváků
Rozsah práce:	34 stran
Jazyk práce:	český